

РОЗДІЛ 4 ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.67.22>
УДК 346

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Подвірна О.В.,
*старший викладач кафедри конституційного права
та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного господарства
та природокористування*

Шнайдер А.О.,
*здобувач вищої освіти першого рівня
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного господарства
та природокористування*

Подвірна О. В., Шнайдер А. О. Проблемні питання застосування електронних доказів у господарському процесі.

У науковій роботі розкрито актуальне питання ролі та можливості застосування електронних доказів у господарському процесі, оскільки воно є спірним та проблемним на сьогодні, а саме правове регулювання їх застосування у господарському судочинстві, що зумовлене, насамперед, дискусією науковців та правників щодо інституту доказів та доказування у господарському судочинстві. З'ясовано головну причину появи електронних доказів у господарському процесі, а саме - інтеграція до європейських інституцій. Визначено поняття «електронний доказ» та «електронна форма доказування». У роботі також наведено нормативно-правову природу пред'явлення та оцінки електронних доказів. Визначено особливості його застосування, що полягають у визнанні та залученні електронних доказів до справи, які представляють учасники у суді. Сформульовано причини виникнення спірних питань щодо тлумачення самого поняття «електронні докази», а також можливості їх застосування при вирішенні господарських спорів. Проаналізовано думки науковців, щодо понять: «електронний доказ та електронна форма доказування» та виокремлено ознаки, що розмежовують їх від інших видів доказів, а саме: не матеріальна форма електронних доказів; існування технічного носія інформації; можливість перенесення чи копіювання на різні пристрої без втрати змісту. Досліджено основні думки та твердження наукової спільноти щодо розуміння поняття «електронний доказ» та можливості застосування електронних форм доказування при встановленні істини у господарському правовому конфлікті.

Визначенно основні способи пред'явлення та дослідження електронних доказів, що пов'язані із можливістю реалізації права на судовий захист будь якими способами та методами, які не суперечать процесуальному законодавству.

Нами було зазначено, що можливість використовувати електронні докази в судовому порядку визнається, як прогресивне нововведення. Проте процедури оформлення, подання та залучення таких документів є досить складними і проблематичним, що в свою чергу призводить до необхідності удосконалення його правового регулювання та законодавчого закріплення.

Ключові слова: процесуальне законодавство, електронні докази, доказування, носій інформації, судочинство, Веб-портал, Інтернет ресурс, цифровий носій, провадження, судовий розгляд.

Podvirna O. V., Schneider A. O. Problem issues of application of electronic evidence in the economic process.

The scientific work reveals the topical issue of the role and possibility of using electronic evidence in business, as it is controversial and problematic today, namely the legal regulation of their use in commercial litigation, which is primarily due to the discussion of scholars and lawyers on the institution of evidence and proof in commercial litigation. The main reason for the emergence of electronic evidence in the business process, namely - integration into European institutions. The concepts of «electronic proof» and «electronic form of proof» are defined. The paper also presents the legal nature of the presentation and evaluation of electronic evidence. The peculiarities of its application are determined, which consist in the recognition and involvement of electronic evidence in the case, which are represented by the participants in court. The reasons for the controversial issues regarding the interpretation of the concept of «electronic evidence», as well as the possibility of their application in resolving commercial disputes. The opinions of scientists on the concepts: «electronic proof and electronic form of proof» are analyzed and the features that distinguish them from other types of evidence are singled out, namely: not the material form of electronic evidence; existence of a technical information carrier; the ability to transfer or copy to different devices without losing content. The main ideas and statements of the scientific community on the understanding of the concept of «electronic proof» and the possibility of using electronic forms of proof in establishing the truth in economic and legal conflict are studied.

The main methods of presenting and examining electronic evidence related to the possibility of exercising the right to judicial protection in any way and methods that do not contradict procedural law are identified.

We noted that the ability to use electronic evidence in court is recognized as a progressive innovation. However, the procedures for registration, submission and involvement of such documents are quite complex and problematic, which in turn leads to the need to improve its legal regulation and legislative consolidation.

Keywords: procedural legislation, electronic evidence, evidence, media, litigation, Web portal, Internet resource, digital media, proceedings, trial.

Виклад основного матеріалу. В останні роки світова інформаційна система постійно та неухильно розвивається. А цифрові технології, відповідно, активно використовуються у нашому повсякденному житті, адже трансформація повсякденного спілкування в кіберпростір давно перетворилася від інновацій до вимог сьогодення.

Цей розвиток значним чином вплинув на інститут судочинства. Мова йде про електронне судочинство, де нещодавно було введено нове поняття «електронні докази». Адже, на сьогодні, досить часто виникають ситуації, в яких доказами, що можуть вплинути на розгляд справи і винесення рішення можуть бути лише електронні листи, SMS - повідомлення чи інформація на веб-сайтах.

Актуальність обраної теми зумовлена насамперед хибністю думок у визначенні електронних доказів, що представляють особи у суді, внаслідок чого справи, зазвичай вирішуються не на користь позивача.

Мета роботи полягає у дослідженні поняття «електронні докази» та їх проблемні моменти щодо можливості залучення до справи.

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

1) з'ясувати стан законодавчого закріплення електронних доказів у господарсько-процесуальному судочинстві України;

2) шляхом теоретичного аналізу робіт науковців дати визначення поняттю «електронні докази»;

3) дослідити основні ознаки електронних доказів;

4) визначити основні проблеми застосування електронних доказів у господарському процесі.

Роками у законодавстві та практиці судів поставала проблема щодо врегулювання використання електронних доказів, цифрової інформації, як доказу в судових процесах, зокрема і в господарському.

Так, в 2017 році Верховна Рада України прийняла зміни до Господарського процесуального кодексу. Відповідно до частини 1 статті 96 Господарського процесуального кодексу України електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет). Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет) [1].

Такою ж правовою підставою для використання електронних доказів у господарському судочинстві є п. 2.5 Постанови пленуму Вищого господарського суду України № 18 від 26.12.2011 «Про деякі питання

практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції”, в якому зазначено, що будь-які подані учасниками процесу докази (зокрема, й стосовно інформації у мережі Інтернет) підлягають оцінці судом на предмет належності та допустимості [2].

Аналізуючи вище наведене, ми можемо дійти до висновку, що питання щодо права осіб на застосування електронних доказів у господарському процесі є законодавчо закріпленим та гарантованим учасникам судового провадження.

Наступним нашим завданням є розкриття значення поняття «електронні докази». Тут варто зазначити, що до правового закріплення цього терміну у науковців була велика дискусія щодо їх визначення.

Перші вважали, що електронні докази є частиною письмових доказів, адже «відомості, які містяться в електронних документах, являють собою людську думку (поняття, судження, умовиводи і так далі) щодо існуючої дійсності»

[3, с. 13].

Другі класифікували електронні докази, як вид речових доказів через те, що «електронні документи самі по собі не доступні людському сприйняттю, вони є лише засобом встановлення обставин, що мають значення для справи» [4, с. 142].

Треті запевняли, що електронні докази не можна відносити ані до письмових, ані до речових, тому що «електронні засоби доказування охоплюються всіма відомими видами доказів, при цьому потребують додаткової процесуальної регламентації» [5, с. 8].

Четверті доводили важливість та необхідність відрізнити електронні засоби доказування від інших, адже «сучасні процесуальні засоби зберігання інформації (відео, фотографії) володіють суттєвою специфікою, яка повинна бути відображена у процесуальному законодавстві, а тому потрібно відносити їх до окремих засобів доказування» [6, с. 143].

Щодо думки сучасних науковців, то вони збігаються.

На думку А. Найченко: «Електронний доказ – це один із видів доказів, які має право використати учасник судового провадження для встановлення істини у спірних правовідносинах» [7, с. 2].

Г. Куртакова у своїй роботі «Електронні докази: реалії сьогодення» розкриває зміст поняття «електронні докази», як: «один із видів доказів, які має право використати учасник судового провадження для встановлення істини у спірних правовідносинах» [8, с. 76].

Теоретичне узагальнення наукових досліджень дозволило уточнити дефініцію поняття «електронні докази», під яким ми надалі будемо розуміти такий вид доказової інформації, що є неодмінним помічником практики судового процесу, яка створюється, зберігається, обробляється та передається в електронній (цифровій) формі, для отримання відомостей якої, необхідне використання спеціальних технічних засобів та програмного забезпечення.

Не можемо не погодитись із виокремленими ознаками, що притаманні електронним доказам, які було наведено в роботі А. Найченко «Електронні докази та господарське судочинство» [9, с. 180]:

1. Нематеріальна форма електронних доказів.

Тобто, електронна доказ - це інформація в електронній (цифровій) формі, яка створюється за допомогою комп'ютера та існує на технічних засобах. Відповідно, ці докази не мають суттєвого вираження, але можуть існувати у нематеріальній формі, в технічних носіях. Ця особливість дає змогу нам відрізнити електронні докази від письмових та речових.

2. Існування технічного носія інформації.

Ця особливість електронних доказів пов'язана з нерозривним зв'язком між електронною інформацією та технічним носієм, на якому вона зберігається. Автор пояснює, що без такого носія, як наприклад, жорсткий диск, флешки, диски - цієї інформації не було б.

3. Можливість перенесення чи копіювання на різні пристрої без втрати змісту.

Технічні носії дозволяють легко створювати, змінювати, копіювати та видаляти дані без будь-яких слідів.

Однією з основних характеристик електронних доказів є те, що вони не мають єдиного зв'язку із носієм і їх можна легко перенести на інший технічний носій без втрати чи зміни юридичної сили.

Сам носій можна використовувати повторно, а електронну інформацію можна передавати на різні носії без втрати свого змісту. Іншими словами, оригінальна електронна інформація може існувати в декількох місцях одночасно.

4. Використання програмних та технічних засобів для дослідження електронного доказу.

Провідною рисою електронних доказів вважається неможливість їх конкретного сприйняття, оскільки, електронний доказ практично вважається фіксацією інформації з підтримкою машинного коду. Вивчення електронного доказу цілком ймовірно тільки з підтримкою спеціальних технічних засобів.

Провідною завданням застосування електричних доказів вважається не перегляд електричного носія інформації, а втілення процесу аутентифікації, тобто встановлення конкретних правил і способів, за допомогою яких суд і члени судового процесу зуміють кваліфікувати правдивість та достовірність доказової інформації.

Аналізуючи вищенаведені ознаки можна стверджувати, що електронні докази на сьогодні займають окреме, самостійне місце поряд із письмовими та речовими видами доказів.

У зв'язку з тим, що інститут електронних доказів у господарському процесі є досить новим, виникає ряд проблем, що пов'язані з їх використанням. Найпоширенішою дилемою є, насамперед, процедура подання та дослідження електронних доказів. Наслідком якої слугує не прийняття таких доказів, або ж не дослідження їх як прямих.

Підтвердженням цього слугує постанова Касаційного господарського суду від 27.11.2018 № 924/242/18, в якій було зазначено, що: «надане позивачем відео не може вважатися належним та достатнім доказом фіксування відповідних подій, оскільки не містить необхідних реквізитів електронного доказу, як то фіксації дати та часу зйомки, місця події, тощо» [10].

Таким чином, можливість використовувати електронні докази в судовому порядку може бути назване, як прогресивне нововведення. Проте процедури оформлення, подання та експертизи таких документів є досить складними. Як наслідок, докази поки залишаються недостатньо врегульованими. Відповідно, використання електронних доказів в суді не завжди є ефективним та можливим, а це підтвердження того, що потрібно процесуальне законодавство потребує подальшого удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 №1798- 12 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата зведення 09.11.2021).
2. Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції: Постанова пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 р. № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018600-11#Text> (дата зведення 09.11.2021).
3. Вершинин А.П. Электронный документ: правовая форма и доказательство в суде : учеб.- практ. пособие. М. Прогресс, 2000. 250 с.
4. Горелов М.В. Электронные доказательства в гражданском судопроизводстве России: вопросы теории и практики: дис. ... канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2005. 182 с.
5. Ворожбит С.П. Электронные средства доказывания в гражданском и арбитражном процессе : автореф. дис.... канд. юрид. наук. СПб. 2011. 25 с.;
6. Боннер А.Т. Электронный документ как доказательство в гражданском и арбитражном процессе. М.: Закон. 2009. №11. С. 141–157;
7. Найченко А. М. Електронні докази у господарському процесі: проблеми застосування. Актуальні проблеми сучасної науки. 2018 URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15204133322163.pdf> (дата зведення 08.11.2021).
8. Найченко А. М. Електронні докази: реалії сьогодення ДП «Видавничий дім «Персонал». Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. С. 72–85 URL: <https://maup.com.ua/assets/files/expert/1/elektronni-dokazi.pdf> (дата зведення 07.11.2021).
9. Найченко А. М. Електронні докази та господарське судочинство URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Chkur_2017_3_40.pdf (дата зведення 09.11.2021)
10. Постанова від 27.11.2018 № 924/242/18 Верховний Суд. Касаційний господарський суд URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/78182019?_ga=2.266722638.1132810000.1631037539-572019337.1627480406 (дата зведення 06.11.2021).